

CIVIL LAW AND CIVIL PROCEDURE. FAMILY LAW

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-313-2-16>

SPECIFIC ISSUES REGARDING THE COMMENCEMENT OF THE STATUTE OF LIMITATIONS FOR FILING A LAWSUIT

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПОЧАТКУ ПЕРЕБИГУ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ

Geletska I. O.

*Candidate of Legal Sciences, Deputy
Director for Educational,
Scientific Work and International
Cooperation,
Haltsky applied college named
after Vyacheslav Chornovil,
Ternopil, Ukraine*

Гелецька І. О.

*кандидат юридичних наук, заступник
директора з навчальної,
наукової роботи та міжнародного
співробітництва,
Галицький фаховий коледж
імені В'ячеслава Чорновола
м. Тернопіль, Україна*

Для будь якого суспільства принциповими є визначеність, порядок та стабільність. Національне цивільне законодавство, гарантуючи особам право вільного, на власний розсуд здійснення цивільних прав, водночас, нормативно забезпечує і право на їх захист. Такий захист можна здійснювати як з допомогою юрисдикційних органів, так в порядку самозахисту. Найголовнішим в системі юрисдикційних захисних органів, звичайно, є суд. У випадку здійснення суб'єктивного цивільного права особи на судовий захист має місце чітке дотримання визначених часових рамок, у межах яких існує можливість залучити компетентний публічний орган для захисту порушених цивільних прав. Такі часові рамки у цивілістичній науці мають назву позовна давність і представляють собою строк, протягом якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу.

Незважаючи на те, що загальне правило цивільного законодавства дозволяє це зробити в межах загального або спеціального строку позовної давності, звернутися до суду за захистом права можливо і по спливу такого строку, оскільки відповідно до ч. 2 ст. 267 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1] заява про захист цивільного права або інтересу має

бути прийнята судом до розгляду незалежно від спливу позовної давності. Закінчення строку позовної давності не має наслідком втрату права особи на звернення до суду за його захистом, тому і особа, яка виконала зобов'язання після спливу позовної давності, не має права вимагати повернення виконаного, навіть якщо вона у момент виконання не знала про сплив позовної давності (ч. 1 ст. 267 ЦК України).

Єдиним негативним наслідком спливу позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у спорі, може бути відмова у позові. Можна погодитися із твердженням Гуйвана П.Д. у тому, що «сплив позовної давності сам по собі не впливає на дієвість домагання... Тому матеріальне право на позов є існуючим протягом усього строку від моменту його виникнення (правопорушення) до, як мінімум, пред'явлення позову. Це означає, що позовна давність фактично не впливає на життєздатність домагання, стосовно якого існує лиш певна вірогідність визнання його у майбутньому втраченим» [2, с. 79].

Одним із дискусійних питань в контексті застосування інституту позовної давності як інституту матеріального права, є правильне визначення початку перебігу її строку. За загальним правилом ч. 1 ст. 261 ЦК України перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила. Закон чітко не регулює, що означає «могла довідатися», а тому це не виключає можливості з'ясування цього моменту у судовому порядку.

Важливо, що початок перебігу позовної давності завжди збігається з моментом виникнення права на позов у зацікавленій стороні. Стосовно цього Верховний Суд 19 листопада 2019 року у справі № 911/3677/17 зазначив, що «для визначення моменту виникнення права на позов важливими є як об'єктивні (сам факт порушення права), так і суб'єктивні (особа довідалася або повинна була довідатись про це порушення) чинники. Аналіз стану поінформованості особи, вираженого дієсловами «довідалася» та «могла довідатися» у статті 261 ЦК України, дає підстави для висновку про презумпцію можливості та обов'язку особи знати про стан своїх майнових прав, а тому доведення факту, через який позивач не знав про порушення свого цивільного права і саме з цієї причини не звернувся за його захистом до суду, недостатньо» [3].

Загальновідомо, що законодавець розширив можливості особи щодо визначення початку перебігу позовної давності або днем, коли особа довідалася чи могла довідатися про порушення свого права, або днем, коли особа довідалася чи могла довідатися про особу порушника. Така наявність двох альтернативних умов, на думку Романюка Я.М.

«...залишає можливість для обчислення перебігу позовної давності не звертати увагу на те, відомо чи не відомо позивачу про особу порушника його прав» [4]. Тобто факт порушення права має місце, а отже починається перебіг позовної давності, в межах якого можна подати позов до суду, а особу порушника не встановлено, і тому відсутні правові підстави для звернення до суду, оскільки немає інформації про особу відповідача.

Варто звернути увагу, що норми матеріального та процесуального права перебувають між собою у системному взаємозв'язку. Це підтверджується комплексним аналізом положень ст. 256 ЦК України та 175 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) [5]. Перша з них, як норма матеріального права, врегульовує можливість особи пред'явити позов в межах строку позовної давності, інша ж, як норма процесуального права – визначає зміст позовної заяви. Зрозуміло, що без зазначення у позовній заяві особи відповідача, позовна заява буде вважатися такою, що не відповідає вимогам ст. 175 ЦПК України, а отже за правилами ст. 185 ЦПК України залишена без руху. Таким чином, відсутність відомостей про особу порушника права, позбавляє потерпілого можливості звернутися до суду навіть якщо його цивільне право або охоронюваний законом інтерес порушений. У зв'язку з цим серед науковців неодноразово висловлювалася думка щодо необхідності змін у підході до визначення початку перебігу позовної давності, які б полягали у запровадженні єдиної умови для обчислення початку перебігу строку позовної давності як сукупності обох складових: наявність факту порушення права і наявність відомостей про особу порушника. Тоді строк позовної давності незважаючи на те, який період минув після порушення цивільних прав, почне спливати саме з моменту, коли особа довідалася або могла довідатись про особу порушника. Це цілком узгоджується з положеннями ч. 1 ст. 256 ЦК України, яка гарантує кожному учаснику цивільних правовідносин, права якого порушені звернутися в межах строку позовної давності до суду з відповідною вимогою.

Звичайно, на практиці можливі випадки, коли особа одночасно дізнається про факт порушення її права і про особу порушника. Найчастіше це має місце при невиконанні договірних зобов'язань, коли у сторони за договором є уся необхідна інформація про особу порушника, можливо чітко визначити у чому полягає порушення права, і які негативні наслідки це за собою тягне. Для таких випадків не виникає жодних проблем із обчисленням початку перебігу позовної давності та можливістю звернення до суду з позовом про захист права одразу після

його порушення. У разі, якщо, наприклад, має місце факт заподіяння шкоди особі, порушення її права власності, поширення недостовірної інформації про особу, то у таких випадках не завжди одночасно наявні обидві складові для початку перебігу позовної давності, а отже можливість звернення за судовим захистом відтермінується до отримання відомостей про особу порушника прав.

Як відомо, строк позовної давності є одним із різновидів цивільно-правових строків і відповідно до ч. 1 ст. 260 ЦК України обчислюється за загальними правилами визначення строків, встановлених статтями 235-255 ЦК України. Враховуючи наведене, перебіг позовної давності має починатися не з дня порушення права, а на наступний день після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок. Тому прослідковується неузгодженість між загальним та спеціальним правилом обчислення строків. Очевидно, у такому разі варто керуватися правилом ст. 253 ЦК України, як загальної норми, якою встановлено єдині вимоги до обчислення строків у цивільному праві.

Позовна давність – інститут, який знаходиться на перетині як матеріально-правової так і процесуальної площин і певні помилки у застосуванні цього інституту можуть призвести до порушення суб'єктивних цивільних прав. Тому сучасна цивілістична думка та правотворча діяльність спільно мають забезпечити правову визначеність щодо позовної давності.

Література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Гуйван П.Д. Критичні міркування про застосування позовної давності лише за заявою сторони у процесі. *Наукові праці НУ ОЮА*. 2021. Том 28. №29. С. 78-84. <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16390>
3. Постанова Верховного Суду від 19 листопада 2019 року, справа № 911/3677/17. https://reyestr.court.gov.ua/Review/86310218?fbclid=IwAR0Gpk-VYO4w VbSaqTILScN5WqBEcKyI70HT7n_KSrU2F4Xhxm8-RI7xDEA
4. Романюк Я.М. До проблем визначення початку перебігу позовної давності. *Судово-юридична газета*. 2018. <https://sud.ua/ru/news/blog/116280-do-problem-viznachennya-pochatku-perebigu-pozovnoyi-davnosti>
5. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>